

Kronikk

Hvor skadelig er seksuelt misbruk for et barn?

Seksuelt misbruk av barn har siden Rind-studien ble publisert i USA i 1998, fått enda større oppmerksomhet. Vitenskap, etikk og forskerens troverdighet ble på nytt et høyaktuelt emne. Når pedofile sympatier med stor sannsynlighet påvirker forskningsresultatene i en studie og vrir dem i retning av å bagatellisere skadevirkningene av seksuelt misbruk av barn, er det urovekkende.

Jan Sunder Halvorsen

ihmm@ihmm.net

Institutt for Holistisk Medisin og Meditasjon
Postboks 177 Vinderen
0319 Oslo

Publikasjonen av Rind-studien i *Psychological Bulletin* i 1998 (1) satte året etter spørsmålet i overskriften på dagsordenen i USA. Konklusjonene til de tre forskerne vakte et ramaskrik over hele det amerikanske kontinentet. Aldri før har en studie som utgir seg for å være vitenskapelig, blitt så hudflettet og utskjelt.

Rind-studien er ikke bare oppsiktsvekkende for sine forskningsresultater, men også ved å være det første vitenskapelige arbeidet som formelt er fordømt av den amerikanske kongressen. Begge hus vedtok i juli 1999 enstemmig en resolusjon som avviste konklusjonene i Rind-studien (2).

I februar 2000 publiserte Per Høglend og Einar Kringlen en kronikk i *Aftenposten* (3) hvor de diskuterte senskadene av seksuelt misbruk av barn. Rind-studien og de omstridte konklusjonene i denne ble også presentert. Debatten som fulgte i kjølvannet av denne kronikken var intens og varte i tre måneder (4–8).

Einar Kringlen hadde i *Tidsskrift for Den norske lægeforsening* 2/2002 (9) en artikkel om *Seksuelle overgrep, gjenvunnet hukommelse og multipl personlighetsforstyr-*

relse. Han gjennomgår i denne artikkelen Rind-studiens funn. Det eneste vitenskapelige arbeidet i Kringlens referanser som konkluderer med at skadevirkningene av seksuelt misbruk mot barn er overdrevet, er Rind-studien. På side 204 i sin artikkel gjør Kringlen det klart at selv om feil kan påvises i Rind-studien, røkkes disse neppe ved hovedkonklusjonene.

Denne artikkelen vil belyse den metodologiske kritikken som er publisert mot Rind-studien og se på de siste årenes forskning på seksuelt misbruk av barn for å undersøke om hovedkonklusjonen i Rind-studien har vitenskapelig validitet: At skadevirkningene av seksuelle overgrep mot barn er overdrevet.

Historisk perspektiv på seksuelt misbruk av barn

Undersma og medarbeidere (10) diskuterer de ulike fasene forståelsen og synet på seksuelt misbruk har gjennomgått siden annen verdenskrig. Først beskriver de en lang periode hvor benekting av seksuelt misbruk av barn dominerte i samfunnet. På 1970-tallet ble søkelyset rettet mot seksuelt misbruk av barn fra mange hold, og det fikk sterk offentlig oppmerksomhet (11). Mange fagfolk gikk i fellen i sin overivrighet, eller overidentifisering med de misbrukte. Så kom fasen på 1980-tallet som på engelsk kalles «the backlash». Den representerer en reaksjon til den ukritiske måten seksuelt misbruk av barn ble møtt på både offentlig og hos fagfolk (12). Det var da spørsmålet om gjenvunnet minne, falske anklager og falske minner vokste frem.

Rind-studien, sentral i Einar Kringlens artikkel, er et ektefødt barn av denne perioden. Artikkelen er i stor grad tuftet på «the backlash» (se innledningen til Rind-studien, s. 22).

Forfatterne av Rind-studien ønsker å legitimere at barn og voksne kan ha et seksuelt forhold så lenge barnet går inn i det med frivillighet. De ønsker å få bort begrepet misbruk når dette kun er en moralsk overbygning og ikke er dekkende for den vitenskapelige sannhet de kommer frem til i sin undersøkelse. De foreslår t.o.m. en egen betegnelse for denne typen relasjon: «child-adult sexual relation». Ifølge forfatterne av Rind-studien er et barn i stand til å ta stilling til om det ønsker sex

eller ikke med en voksen person. Deres holdning til seksuell omgang med barn avdekker en manglende forståelse for barnets virkelighet, som er helt forskjellig fra den voksnes. Seksuell omgang med barn er feil fordi barnet i sin virkelighet ikke kan absorbere en slik opplevelse. Barnet blir redusert til et objekt for de voksnes behov.

Rind-studien

Allerede i innledningen til sin artikkel slår Kringlen fast at skadevirkningene ved seksuelle overgrep mot barn har vært overdrevet av fagfolk. Bærebjelken i den siste påstanden er Rind-studien. Dette er den mest kontroversielle psykologiske studien som er blitt publisert i USA på mange år (13,14).

Rind-studien er en metaanalyse av 59 undersøkelser av collegeungdom. Intensjonen med Rind-studien var å undersøke følgende spørsmål: «In the population of persons with a history of CSA, does this experience cause intense psychological harm on a widespread basis for both genders?» (s. 22).

Noen av de viktigste konklusjonene av metaanalysen er følgende:

- «For all symptoms but one, CSA participants as a group were slightly less well adjusted than control participants» (s. 32); «the magnitude of this association (i.e. its intensity) was small» (s. 42)
- Family environment «explained considerably more adjustment variance than CSA» (s. 42)
- «When negative effects occur, they are often temporary, implying that they are frequently not intense» (s. 42)
- «The relation between CSA and adjustment problems was generally stronger for women than men» (s. 42); «men reacted much less negatively than women» (s. 42)
- Sexually abused males «in the all-levels-of-consent group were unique in terms of not differing from their controls in adjustment» (s. 34)

Metodekritikken av Rind-studien

I sin kritikk av Rind-studien sier Undersma og medarbeidere: «In our view, the primary flaw in the Rind et al. article is not the science that it used but its use of science. Through its emphasis on certain key points and its omission of others, the article could be interpreted as using science to inappro-

priately imply that key moral assumptions about CSA should be reconsidered» (s. 707).

Sammenlikning med studier som bruker samme eller bedre metodikk

Ved å sammenlikne Rind-studien med metaanalytiske studier etter 1995 (15–17), som også har undersøkt langtidsvirkningene av seksuelt misbruk av barn, kan det settes spørsmålsteget ved konklusjonene i Rind-studien. At de negative langtidsvirkningene er relativt harmløse, står i kontrast til de funn som ble gjort i disse metaanalysene. Disse viser en klar sammenheng mellom seksuelt misbruk av barn og mistilpassing. Den norske psykologen Mossige trekker i sin kritikk av Rind-studien (18) frem Jumpers metaanalyse som undersøkte tre typer utvalg: studenter, kliniske utvalg og den vanlige befolkningen. Forutsetningen i Rind-studien er at collegepopulasjonen ikke skiller seg fra normalbefolkningen. Dette premisset stemmer ikke med funnene hos Jumper.

Mangelfull kvalitet ved de utvalgte undersøkelsene

Dallam og medarbeidere (19) sier i sin kritikk at Rind og medarbeidere inkluderte en rekke studier som ikke en gang undersøkte følgene av seksuelt misbruk av barn: Landis, Schulz og Jones, Sedney og Brooks (20–22).

Flere studier inkluderte også seksuelle opplevelser etter 17 års alder. Et eksempel er Landis' studie fra 1956, hvor collegestudenters erfaring med seksuelle avvikere ble undersøkt, men uten at det ble presisert at disse møtene måtte være fra barndommen. Landis' undersøkelse utgjør 4 % av det totale antall i Rind-studien, men i tabell 7 (s. 36), som måler retrospektivt minne om første reaksjonen på misbruket, utgjør det 35 % av data for kvinner og 3 % for menn.

Kritikkverdige utelatelse av studier

Videre ble to studier som ser på de negative virkningene av incest mot barn, ekskludert. Rind og medarbeidere sier samtidig i fotnote 7, s. 45, at disse to studiene kanskje fanger inn essensen av misbruk i en mer vitenskapelig forstand (23, 24).

Målefeil

Når seksuelt misbruk av barn blir undersøkt, har ulike definisjoner stor innvirkning på den prevalens som kommer frem. Holmes og Slap (25) gjennomgikk litteraturen av seksuelt misbruk av gutter og fant at prevalensmålinger varierte fra 4 % til 76 % avhengig av definisjonen som ble brukt.

Prevalenstallene i de studier som Rind og medarbeidere bruker i sin metaanalyse varierer mellom 3 % og 71 %. Den varia-

belen som har størst innvirkning på prevalenstallet, er om studien inkluderer ikke-kroppslig kontakt som misbruk. Rind-studien er basert på undersøkelser som brukte brede definisjoner av seksuelt misbruk, dvs. inkluderte ikke-kroppslig kontakt som misbruk. Til sammen 73 % av undersøkelsene i Rind-studien inkluderte ikke-kroppslig kontakt i sin definisjon av misbruk.

Utvalgsfeil

Rind-studien er også kritisert for sin innsamling av data. Et argument hos Rind og medarbeidere er at tidligere analyser basert på kliniske data gir et skjevt resultat, fordi data ikke er representative for befolkningen som helhet. Dette blir systematisk kritisert av Dallam og medarbeidere i deres artikkel (s. 717). De samme forfatterne påpeker at studiet til Finkelhor og medarbeidere (26) er mer relevant for den amerikanske befolkningen.

Et hovedargument mot innsamlingen av data fra collegestudenter er at seksuelt misbrukte barn faller fra lenge før de når college. Følger av seksuelt misbruk gjør det vanskelig å klare seg akademisk: skulking, mobbing og rømming fra hjemmet (27). Vi finner for eksempel en overopphopning av seksuelt misbruk blant ungdom med stoffmisbruk (28–30). Ved å begrense sin undersøkelse til collegeungdom utelukker Rind-studien de mest skadelige følgene av seksuelt misbruk, spesielt de hos gutter.

Mangel på måling av symptomer

Forskning viser at symptomene på senfølger av seksuelt misbruk av barn har et vidt spenn. Et eksempel på denne forskningen er en studie av Kendall-Tackett og medarbeidere (31). Her kommer det frem at seksuelt misbrukte barn har et vidt register av symptomer. Men ingen av symptomene karakteriserer noen hovedgruppe av seksuelt misbrukte barn. Hvis en studie (som flere av de studier Rind og medarbeidere har i sitt materiale) inkluderer bare et eller to symptomer, kan det være fristende for forskerne å konkludere at misbruk ikke er forbundet med større problemer. Da lukker de øynene for at de fleste av barna er symptomatiske langs et vidt spekter av symptomer.

I sin metaanalyse undersøkte Rind og medarbeidere kun psykologiske parametere. I deres liste mangler posttraumatisk stressforstyrrelse (PTSD), atferdsproblemer og fysiologiske symptomer. Dykman og medarbeidere (32) rapporterer at PTSD ble funnet hos 50% av de seksuelt misbrukte barna. De undersøkte sammenhengen mellom traume og PTSD. Opplevelsen av voldtekt eller seksuelt misbruk økte risikoen for PTSD nesten 50 ganger.

«Det er ingen hjemmel i forskning til å fremføre generelle påstander om at skadene av seksuelt misbruk av barn er sterkt overdrevet», ifølge forfatteren av kronikken. Foto Scanpix

Internalisering versus eksternalisering av atferd

De fleste forstyrrelser hos barn og unge kan klassifiseres i to kategorier av dysfunksjon:

- a) Eksternaliserte forstyrrelser rundt oppmerksomhet, hyperaktivitet, impulsivitet, antisosial atferd og atferdsproblemer
 - b) Internaliserte forstyrrelser som nedtrykthet, angst, suicidalrisiko og spiseforstyrrelser.
- Rind og medarbeidere inkluderte bare kategori b) (33).

Problemer med selvrapporing

En annen alvorlig begrensning i alle studiene Rind og medarbeidere anvendte, er at seksuelt misbruk ble identifisert ved retrospektiv selvrapporing. En betydelig risiko for forvrengning og tap av informasjon er forbundet med forsøket på å huske det som har skjedd. Forskere som gjør studier på mennesker som har gjennomlevd seksuelt misbruk, konkluderer at den største trusselen mot validitet i resultatene er underrapportering både av tidligere misbruk og senfølgene (34).

Familiemiljø og seksuelt misbruk av barn

Rind og medarbeidere er også blitt kritisert for at de metodologisk har forsøkt å minske tallet på senskader av seksuelt misbruk (8, s. 725). Likevel fant Rind og medarbeidere en liten, men signifikant størrelse på senskader, som viste at både mannlige og kvinnelige collegestudenter som hadde vært utsatt for seksuelt misbruk, var dårligere tilpasset på 17 av de 18 områdene som ble

undersøkt. Dette funnet ble forklart bort av Rind og medarbeidere ved å foreslå at denne mangelen på tilpassing skyldes faktorer i familiemiljøet. Kringlen refererer til det samme argumentet på s. 204 i sin artikkel. Undersma og medarbeidere har dette å si om forholdet mellom seksuelt misbruk og familiemiljøet i Rind-studiet: «Family environment is of special concern in this regard, in part because it may be at once a risk factor, a correlate, and an outcome of CSA.»

Sammenliknes Rind-studiens funn med andre nylige (2000) ikke-kliniske undersøkelser av tvillingpar, hvor familiemiljøet er en kontrollert variabel, viser disse at det er en klar sammenheng mellom seksuelt misbruk og senere psykiatriske symptomer (35–37).

Konklusjon av metodekritikken

De alvorlige metodologiske feilene og svakhetene i Rind-studien gjør det riktig å sette spørsmålsteget ved validiteten i Rind-studiens hovedkonklusjoner. Studien står forskningsmessig helt isolert, både med sine resultater, og det syn forfatterne forfekter på seksuelt misbruk av barn.

Forfatterne i Rind-studien

De tre forfatterne, Rind, Tromovitch og Bauserman er blitt kritisert og anklaget for sine sympatier og tilknytning til pedofile miljøer. Rinds forskningsinteresse har vært sex mellom voksne og barn, spesielt mellom menn og gutter. I 1993 publiserte Rind og Bauserman (38) en studie hvor de undersøkte collegestudenters holdninger til sex mellom menn og gutter. Konklusjonen i studiet var at de advarte mot bruk av negativ terminologi, begrep som offer og skadelig. De stilte også spørsmålet om barn og ungdom som er villige til å ha sex med voksne, skulle få merkelappen offer.

Rind har også publisert bokanmeldelser i *Paidika: The Journal of Pedophilia* (39). Dette tidsskriftet ble etablert i Holland i 1987. Tidsskriftets formål ble klargjort redaksjonelt i første nummer (40): «The starting point of *Paidika* is necessarily our consciousness of ourselves as paedophiles... But to speak today of paedophilia, which we understand to be consensual intergenerational sexual relationships, is to speak of the politics of oppression...».

Rind har også gjort flere studier der han stiller seg kritisk til måten lærebøker i seksualitet omtaler sex mellom voksne og barn (41). Han gir uttrykk for at uunngåelige skadevirkninger av seksuelle forhold mellom voksne og barn er overdrevet.

Bausermans første akademiske arbeid ble publisert i *Paidika: The Journal of Pedophilia* i 1989 (42). Her gir han en historisk

oversikt over det seksuelle forholdet mellom mann og gutt. Hans konklusjon er at disse forholdene har gitt positive rollebilder. Bausermans andre arbeid ble publisert i *The Journal of Homosexuality* (43). Temaet for det nummeret var «Male Intergenerational Intimicy». Bauermann stiller seg kritisk til tabuforestillingene mot mann-gutt seksuelle forhold. Siden har Bauermanns interesse vært pornografi og voksen-barn seksualitet. I sin doktoravhandling (44) viste han pornografiske filmer til collegestudenter og målte effekten av ulike typer pornografi på seksuelle holdninger og oppfatninger. I omtalen av bøker har han uttalt at voldelig pornografi som inkluderer voldtekt og fornædrelse av kvinner ikke påvirker tilskuerne.

Rind og Bauserman gjennomgikk i 1997 ikke-klinisk litteratur om gutters seksuelle erfaringer med voksne (45). Her kommer deres oppfatning av mann-gutt-forhold klare frem: «In the absence of social taboos and moral condemnation, negative feelings such as guilt and shame and doubts and conflicts about masculinity should not arise for children and adolescents who experience such contacts».

Tromovitch tar sin doktorgrad på University of Pennsylvania. I 1997 publiserte han sammen med Rind en metaanalytisk gjennomgåelse av psykologiske følger av seksuelt misbruk i landsoversikter (46). Deres konklusjon er at når barn blir seksuelt misbrukt i den alminnelige befolkningen, så er den ikke forbundet med store skadevirkninger. Og når skade skjer, er den ikke av alvorlig natur. I den samme studien blir det rapportert at menn har færre negative opplevelser enn kvinner.

De tre forfatterne ble invitert til å fremlegge sine funn på en konferanse i Rotterdam i desember 1998. Konferansen ble publisert i de mest kjente pedofile publikasjoner, som f.eks. *The International Pedophile and Child Emancipation Newsletter* (47). Konferansens tema var et oppgjør med stigmatiseringen og kriminaliseringen av pedofili. Rind og Bauermann la frem en artikkel på konferansen som var et sammendrag av studien fra 1997 og 1998, hvor konklusjonen var at få barn blir skadelidende av seksuelt misbruk. Forfatterens nære forbindelse til pedofile miljøer og deres engasjement og sympati med spørsmål rundt pedofil virksomhet er klar og tydelig. Det er en plausibel forklaring at det spesielle syn de tre forskerne av Rind-studien har på seksuell omgang med barn har påvirket deres forskningsresultater (48–50).

Nye tvillingstudier

Nelson og medarbeidere (51) publiserte en tvillingstudie (2002), der de med telefonintervjuer undersøkte 1 991 australske like-

kjønnede tvillingpar. De undersøkte forbindelsen mellom seksuelt misbruk og senskader, med familiebakgrunn som kontrollert variabel. De så betydelig økt risiko hos kvinner for alvorlig depresjon, selvmordsforsøk, atferdsforstyrrelse, niktinavhengighet, sosial angst, voldtekt etter 18 år og skilsmisse. De samme parametere hadde statistisk signifikans hos menn. Den største risikofaktoren var samleie med barn.

Når den negative tvillingen fra par der en hadde vært utsatt for misbruk ble sammenliknet med tvillingpar ikke utsatt for misbruk, hadde den negative tvillingen økt risiko for flere av senskadene. Når seksuelt misbruk ble sammenliknet med negative tvillinger (fra par hvor en var seksuelt misbrukt), var alle senskedefaktorer høyere hos den misbrukte tvillingen. Denne studien viser klar sammenheng mellom seksuelt misbruk og alvorlige senskader. I tillegg er det belegg for å konkludere at familiemiljøet i seg selv skaper økt risiko for senskader.

Nevrobiologisk forskning

Inntil nylig trodde man at misbruk begrenset seg til å påføre barnet et psykisk traume. På 1990-tallet påviste amerikanske og kanadiske forskerteam at misbrukte barn gjennom stress får forstyrret utviklingen av hjernen, spesielt to sentre i det limbiske system, hippocampus og amygdala (52). En av de ledende kapasitetene på dette feltet, Martin H. Teicher, har i marsnummeret 2002 av *Scientific American* en oversiktsartikkel (53) som viser en sammenheng mellom nevrobiologiske forstyrrelser og misbruk av barn. Utgangspunktet for Teichers forskning var hypotesen at det er en sammenheng mellom misbruk av barn og skade av hippocampus og amygdala.

I 1994 gjorde Teicher og medarbeidere en EEG-undersøkelse av barn som var blitt psykologisk, fysisk og seksuelt misbrukt (54). De fant forstyrrelser i EEG hos 72 % av barna som var fysisk og seksuelt misbrukt. Disse forstyrrelsene var uttalte i venstre temporalregion. Siden er det blitt gjort flere MR-undersøkelser som viser en sammenheng mellom fysisk og seksuelt misbruk av barn og redusert størrelse av hippocampus og noen ganger også amygdala (55).

Denne forskningen har vist at gjennom å oversvømme hjernen med stresshormoner skades både hippocampus og amygdala av tidlig fysisk og seksuelt misbruk. Den økte antisosiale atferden hos barn med misbruks-historier skyldes sannsynligvis den økte irritabiliteten i det limbiske systemet. Senere undersøkelser av Teicher og medarbeidere peker videre mot en defekt hos misbrukte barn i corpus callosum som resulterer i manglende integrering mellom

de to hjernehalvdelene både hos gutter og jenter (56).

Diskusjon og avslutning

Rind-studien har så alvorlige metodiske mangler og feil at resultatene mangler den vitenskapelige stringens som kreves for å generalisere om senskader. Det er også sannsynlig at de tre forskernes subjektive oppfatning av barnets virkelighet og seksualitet har påvirket forskningsresultatene. Dette kommer klart til uttrykk i deres sympati med både pedofile holdninger og praksis. Premisset i deres syn, at et seksuelt forhold mellom barn og voksne er akseptabelt og kan representere noe positivt for et barn, er ikke begrenset til å være moralsk forkastelig. Dypere enn det moralske standpunktet mot et seksuelt forhold mellom voksen og barn er det faktum at de ved å artikulere dette som en mulighet for et barn, plasserer barnet i en falsk virkelighet. Rind-studien lider under feilen å definere barnets virkelighet ut fra voksne behov om hvordan et barn skal være, nemlig i stand til å ha seksuell omgang med voksne.

De nye tvillingundersøkelsene viser at seksuelt misbruk av barn skjer i familier hvor det sosiale systemet er så forstyrret at det skaper psykiatriske symptomer både hos de misbrukte barna og de barna som ikke er misbrukt i familien. Sammenhengen mellom et dysfunksjonelt familiesystem, seksuelt misbruk av barn og psykiatriske symptomer kommer tydelig frem i de australske tvillingstudiene. Metodisk er familiemiljøet i disse undersøkelsene en kontrollert variabel. Dette gjør det mulig å skille mellom årsaker som direkte skyldes seksuelt misbruk og andre familiemiljøfaktorer/genetisk predisposisjon. Å stole på retrospektiv rapportering er også her en metodisk svakhet. En annen begrensning i disse studiene er at bare hvor det er dobbel diskordans i tvillingparene, kan noe bli sagt med visshet.

Nevrobiologisk forskning de siste ti årene begrenser ikke skadene av seksuelt misbruk av barn til et psykisk traume, men har vist at tidlig stress påført barnhjernene når den formes gjennom erfaring, fører til økt irritabilitet i det limbiske system, lokalisert til hippocampus, amygdala og i en manglende integrering mellom de to hjernehalvdelene.

På grunnlag av Teichers forskning er det ikke holdbart å hevde som Kringlen gjør at seksuelt misbruk av barn kun er en sårbarhetsfaktor, men ikke for en spesifikk lidelse (s. 203). Skaden i det limbiske systemet er spesifikk og fører til en rekke psykiatriske symptomer for disse barna. Det knytter seg også metodiske svakheter ved disse undersøkelsene. Volumreduksjonen er liten,

omkring 5%. Det også uklart om misbruket/traumet fører til en mindre hippocampus, eller om de med mindre hippocampus er mer sårbare for PTSD etter traumet. Det disse studiene klart viser, er en sammenheng mellom hjerneforandringer og PTSD.

Dette betyr ikke at seksuelt misbruk er synonymt med senskader. Graden av misbruk, varighet, om det skjedde i eller utenfor familien, om det var fremmed eller kjent person og familiens funksjonsevne er faktorer som er med på å bestemme hvilke senvirkninger seksuelt misbruk gir. Men det er ingen hjemmel i forskning til å fremføre generelle påstander om at skadene av seksuelt misbruk av barn er sterkt overdrevet. Å misbruke et barn seksuelt er ikke bare moralsk forkastelig, det er en handling i strid med barnets virkelighet, en dyp mangel på respekt for barnet og er forbundet med stor fare for å påføre barnet et alvorlig traume.

Barn som vokser opp i dysfunksjonelle familier hvor det skjer seksuelt misbruk, har minst av alt behov for nye myter. De trenger sårt at alle instanser rundt dem våkner opp til et stort og alvorlig samfunnsproblem som sannsynligvis går i sosial arv fra en generasjon til den neste.

Litteratur

Komplett litteraturliste finnes i artikkelen på www.tidsskriftet.no

- Rind B, Tromowitch P, Bauserman R. A meta-analytic examination of assumed properties of child abuse using college students. *Psychol Bull* 1998; 124: 22–53.
- Kringlen E. Seksuelle overgrep, gjenvunnet hukommelse og multipl personlighetsforstyrrelse. *Tidsskr Nor Lægeforen* 2002; 122: 202–8.
- Ondersma S, Chaffin M, Berliner L, Cordon I, Goodman G, Barnett D. Sex with children is abuse: Comment on Rind, Tromowitch, and Bauserman (1998). *Psychol Bull* 2001; 127: 707–14.
- Jumper SA. A meta-analysis of the relationship of child sexual abuse to adult psychological adjustment. *Child Abuse Negl* 1995; 19: 715–28.
- Mossige S. Resultater og problemer i internasjonal forskning om seksuelle overgrep mot barn. *Tidsskrift for Norsk psykologforening* 2000; 37: 418–30.
- Dallam SJ, Gleaves DH, Cepeda-Benito A, Silberg JL, Kraemer HC, Spiegel D. The effects of child sexual abuse: Comment on Rind, Tromowitch, and Buserman (1998). *Psychol Bull* 2001; 127: 715–33.
- McLaughlin TL, Heath AC, Bcholz KK, Madden PA, Bierut LJ, Slutse WS et al. Childhood sexual abuse and pathogenic parenting in the childhood recollections of adult twin pairs. *Psychol Med* 2000; 30: 1293–302.
- Rind B, Bauserman R. Biased terminology effects and biased information processing in research in adult-nonadult sexual interactions: An empirical investigation. *J Sex Res* 1993; 30: 260–9.
- Nelson EC, Heath AC, Madden PA, Cooper ML, Dinwiddie SH, Bucholz KK et al. Association between self-reported childhood sexual abuse and adverse psychosocial outcomes: Results from a twin study. *Arch Gen Psychiatry* 2002; 59: 139–45.
- Teicher MH, Ito Y, Glod CO, Andersen SL, Dumont N, Ackerman E. Preliminary evidence for abnormal cortical development in physically and sexually abused children using EEG coherence and MRI. *Ann N Y Acad Sci* 1997; 821: 160–75.

NORGES LEGER

REDAKTØR
ØIVIND LARSEN

Et 6-bindsværk –
Norges leger gjennom
tidene

Inkludert boken

**The shaping of
a profession
Physicians in Norway,
Past and present**

Nå selges et
begrenset opplag til
kun kr 500,-
per sett,
fritt tilsendt

Du kan bestille Norges Leger
på marked@legeforeningen.no
eller på faks 23 10 90 90